

Vedtatt i Universitetsstyret
den 18.6.2009

Rettighetspolitikk ved Universitetet i Bergen

Universitetets håndtering av immaterielle rettigheter
og andre rettigheter knyttet til resultatene av universitetsansattes arbeid

Innstilling fra en arbeidsgruppe oppnevnt av rektor

Innholdsfortegnelse

1 INNLEDNING.....	1
1.1 ARBEIDSGRUPPENS SAMMENSETNING.....	1
1.2 ARBEIDSGRUPPENS MANDAT	2
1.3 FORSLAGET TIL FELLES RETTIGHETSPOLITIKK FOR NORGES UNIVERSITETER FRA NFRS ARBEIDSGRUPPE	2
1.4 OVERSIKT OVER ULIKE TYPER RESULTATER OG RETTIGHETER SOM KAN OMFATTES AV UiBs RETTIGHETSPOLITIKK	4
1.4.1 Innledning	4
1.4.2 Faglitterære publikasjoner og undervisningsmateriale	5
1.4.3 Patenterbare oppfinnelser	5
1.4.4 Datamaskinprogrammer	6
1.4.5 Databaser	6
1.4.6 Fysiske gjenstander	6
1.4.7 Øvrige rettigheter.....	7
1.5 HVEM BØR OMFATTES AV UNIVERSITETETS RETTIGHETSPOLITIKK?.....	7
1.6 ULIKE INTERESSER KNYTTET TIL FORVALTNINGEN AV RESULTATENE AV FAGLIG VIRKSOMHET VED UNIVERSITETET	8
1.6.1 Generelt.....	8
1.6.2 Særlig om forholdet til utenforstående tredjeparter	8
1.6.3 Særlig om student- og stipendiatarbeider.....	9
2 PUBLISERING.....	11
2.1 GENERELT.....	11
2.2 KREDITERING	13
3 UNIVERSITETETS BRUK AV RESULTATENE AV ANSATTES ARBEID I UNDERVISNING	14
3.1 ANSATTES UNDERVISNINGSSOPPLEGG OG UNDERVISNINGSMATERIALE.....	14
3.2 OPPTRYKK AV ANSATTES ARTIKLER I KOMPENDIER M.V.	15
4 UNIVERSITETETS BRUK AV RESULTATENE AV ANSATTES ARBEID I FORSKNINGSØYEMED	16

5 SÆRLIGE SPØRSMÅL KNYTTET TIL KOMMERSIALISERING AV RESULTATENE	
AV UNIVERSITETSANSATTES ARBEID	17
5.1 INNLEDNING	17
5.2 KOMMERSIALISERING AV FAGLITTERÆRE PUBLIKASJONER OG UNDERSVINGSMATERIALE	18
5.3 KOMMERSIALISERING AV PATENTERBARE OPPFINNELSER	18
5.4 KOMMERSIALISERING AV DATAMASKINPROGRAMMER.....	19
5.5 KOMMERSIALISERING AV DATABASER.....	20
5.6 KOMMERSIALISERING AV FYSISKE GJENSTANDER.....	21
6 ARBEIDSGRUPPENS ANBEFALING.....	21

1 Innledning

1.1 Arbeidsgruppens sammensetning

Som oppfølging av styresak 63/08 og universitetsstyrets vedtak til denne, oppnevnte rektor, ved brev 25.11. 2008, en arbeidsgruppe for å utarbeide et forslag til overordnet policydokument for universitetets håndtering av immaterielle rettigheter og andre rettigheter knyttet til resultatene av universitetsansattes arbeid.

Arbeidsgruppen har bestått av:

- Professor Jan Fridthjof Bernt, Det juridiske fakultet (leder)
- Professor Anne Marit Blokhus, Kjemisk institutt, Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet
- Professor Dag Elgesem, Institutt for informasjons- og medievitenskap, Det samfunnsvitenskapelige fakultet
- Professor Anne Ingvild S. Gilhus, Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, Det humanistiske fakultet
- Underdirektør Inger Gjesdahl, Forskningsavdelingen
- Fakultetsbibliotekar Ane Landøy, Bibliotek for samfunnsvitenskap og humaniora
- Professor Terje Manger, Det psykologiske fakultet
- Professor Magne J. Raadal, Institutt for klinisk odontologi, Det medisinsk-odontologiske fakultet
- Student Kristian Blindheim, Fagpolitisk ansvarlig i NSU-UiB

Stipendiat ved Det juridiske fakultet, Torger Kielland og seniorkonsulent, Lene Roska Aalèn ved Kollegiesekretariatet, har vært gruppens sekretariat. Kielland har skrevet utkastet til arbeidsgruppens innstilling.

Arbeidsgruppen hadde sitt første møte 5. januar 2009 og har hatt til sammen seks møter, hvorav det siste ble avholdt 18. mars 2009.

1.2 Arbeidsgruppens mandat

Arbeidsgruppens mandat er «å utarbeide forslag til policy for bruk av immaterielle rettigheter (IPR) ved Universitetet i Bergen ... ». Arbeidet forutsettes «å kunne ut i et forslag til overordnet policydokument». Gruppen er med andre ord ikke bedt om å utarbeide et fullstendig regelverk, men om å foreslå grunnleggende prinsipper for utarbeidelsen av et slikt.

Utredningen «skal ta utgangspunkt i sak 63/08 i Universitetsstyrets møte 12.06.08 og vedtaket som ble fattet av universitetsstyret og i innspill fra Forskerforbundet og Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening i brev av 6.06.08 til rektor». Arbeidsgruppen har forstått dette slik at den skal forholde seg til disse dokumentene (vedlegg 1, 2, 3 og 4) som et uttrykk for utrednings- og debattfronten så langt, men at gruppen ikke er bundet av disse som ramme for innstillingen. Dette avspeiles også i universitetsstyrets vedtak i saken:

1. Universitetsstyret slutter seg til intensjonen med en felles rettighetspolitikk for Norges universiteter.
2. Styret er ikke overbevist om at det foreliggende forslaget til rettighetspolitikk er godt nok.
3. Universitetsledelsen bes vurdere dette nærmere og avklare den videre saksgangen med de øvrige universitetene.

Nærværende arbeidsgruppe ser det etter dette som sin oppgave å foreta en vurdering av hvilke generelle prinsipper som bør legges til grunn ved et regelverk om rettighetspolitikk ved Universitetet i Bergen.

1.3 Forslaget til felles rettighetspolitikk for Norges universiteter fra arbeidsgruppen oppnevnt av NFR

Universitetsstyrets behandling av spørsmålet om universitetets rettighetspolitikk skjedde med utgangspunkt i et forslag fra en arbeidsgruppe oppnevnt av NFR. Forslaget til felles rettighetspolitikk fra denne arbeidsgruppen var utformet som et policydokument der en kom med generelle anbefalinger om universitetets håndtering av rettigheter knyttet til forskningsresultater, idet man forutsatte en videre utpensling av disse i det videre arbeidet på detaljnivå.

Noen viktige hovedtrekk ved forslaget fra denne arbeidsgruppen var:

Formålet med felles retningslinjer:

NFRs arbeidsgruppe tar som utgangspunkt at «Som en del av sitt samfunnsansvar skal universitetene bidra aktivt til at samfunnet kan nyttiggjøre seg resultatene av universitetenes virksomhet, herunder næringsmessig utnyttelse.» Regelverket skal sikre at «resultater som er skapt eller blitt til ved universitetene eller er frembrakt helt eller delvis med universitetenes ressurser ... blir utnyttet til beste for samfunnet». Her fastslås altså at formålet med retningslinjene ikke er å generere merinntekter til universitetene, men å sikre at resultater av virksomheten her som kan nyttiggjøres i samfunnet, blir tatt vare på og søkt formidlet ut der de kan gjøre nytte.

Virkemidler

For å oppnå dette foreslår gruppen

Eiendomsrett

for universitetene til disse resultatene som alminnelig prinsipp, nærmere spesifisert i en ikke uttømmende opplisting i innledningen til dokumentet, etter mønster av Arbeidstakeroppfinnelseslovens prinsipper om overtakelse av arbeidstakeroppfinnelser, jf. dennes § 4 første avsnitt, som lyder:

«Har en arbeidstaker som har forsknings- eller oppfinnervirksomhet som sine vesentligste arbeidsoppgaver, nådd fram til en oppfinnelse ved utførelsen av disse oppgaver eller utgjør en oppfinnelse resultat av en nærmere angitt oppgave som en arbeidstaker er blitt pålagt i sin tjeneste, kan arbeidsgiveren kreve retten til oppfinnelsen helt eller delvis overført til seg, dersom utnyttelsen av oppfinnelsen faller innenfor bedriftens virksomhetsområde.»

De foreslåtte retningslinjene går imidlertid lenger enn Arbeidstakeroppfinnelsesloven, ved at de:

- (i) Gjelder for alle tilsatte, ikke bare de som, har «forsknings- eller oppfinnervirksomhet som sine vesentligste oppgaver».

Sml. Arbeidstakeroppfinnelsesloven § 4 andre avsnitt, som gir arbeidsgiver rett til å kreve å få utnytte oppfinnelse som er blitt til i annet samband med tjenesten enn ved utførelsen av den tilsattes oppgave med forsknings- eller oppfinnervirksomhet, «i sin virksomhet dersom utnyttelsen faller innenfor bedriftens virksomhetsområde», og fortrinnsrett til å inngå avtale med arbeidstakeren om evt. videre bruk av oppfinnelsen.

- (ii) Overfører tilsynelatende eiendomsretten automatisk. Det sies ikke noe om at slik overføring krever aktiv handling fra universitetsledelsen.
- (iii) Omfatter også resultater frembrakt utenfor arbeidssituasjonen ved universitetet, så lenge de er «frembrakt helt eller delvis med universitetets ressurser»

Det betyr at det er tilstrekkelig at man har benyttet for eksempel teknisk utstyr på universitetet, uavhengig av om dette pådrar særskilte utgifter eller kommer til foretrengsel for annen bruk. Tatt på ordet dekker dette også bruk av egen PC på jobben eller av universitetseid hjemme-PC.

Meldeplikt

for alle resultater som kan ha næringsmessig potensial

Regler om overgang for rettigheter til resultatene

der dette er påkrevd

Universitetene fratas kompetanse til å fraskrive seg rettighetene

- De kan ikke fraskrive seg retten til bruk av resultatene til undervisnings- og forskningsformål.
- Men de kan gi tredjepart lisens.
- Og de kan i enkelttilfeller overdra rettigheter til kommersiell bruk, men må da beholde retten til bruk i undervisnings- og forskningsformål, og til næringsmessig utnyttelse «utenfor den enkelte bedrifts virksomhetsområde».

1.4 Oversikt over ulike typer resultater og rettigheter som kan omfattes av UiBs rettighetspolitikk

1.4.1 Innledning

Innledningsvis finner arbeidsgruppen det hensiktsmessig å gi en kort oversikt over de resultater og rettigheter som kan omfattes av Universitetet i Bergens rettighetspolitikk, og kort redegjøre for innholdet av disse rettighetene.

Det bemerkes at samtlige av de immaterielle rettighetene som omtales nedenfor, bortsett fra retten til databaser som er resultatet av «en vesentlig investering» (se punkt

1.4.5), i utgangspunktet bare kan oppstå hos enkeltpersoner (fysiske personer). Dersom universitetet skal ha rettigheter til slike resultater, må det derfor skje en overdragelse av rettighetene fra den som har frembrakt det beskyttede resultatet til universitetet. Problemstillingen blir dermed i hvilket omfang universitetet kan og bør kreve at slik overdragelse skjer.

For patenterbare oppfinnelser følger det av Arbeidstakeroppfinnelsesloven § 6 første avsnitt at universitetet har rett til å overta rettighetene til patenterbare oppfinnelser. For å overta retten til åndsverk og databaser etter Åndsverkloven, er det derimot nødvendig at det foreligger avtale om dette. Slik rett til å kreve overdragelse behøver likevel ikke være uttrykkelig avtalt, men kan anses underforstått ut fra den arbeidsavtale den universitetsansatte har med universitetet. Det generelle synspunktet er her at arbeidsgiver «vinner den rett over åndsverket som er nødvendig og rimelig, hvis arbeidsavtalen skal nå sitt formål, men heller ikke mer».¹ Dette understreker at det sjelden vil være snakk om noen fullstendig overdragelse av opphavsretten, bare en begrenset bruksrett i den grad dette er nødvendig for at arbeidsavtalen skal nå sitt formål.

For datamaskinprogrammer er derimot utgangspunktet det motsatte, jf. Åndsverkloven § 39 g; her overtar universitetet som arbeidsgiver som hovedregel retten til datamaskinprogrammer universitetsansatte har frembrakt som en del av arbeidsforholdet, såfremt ikke noe annet er avtalt (se nedenfor i punkt 5.4).

1.4.2 Faglitterære publikasjoner og undervisningsmateriale

Faglitterære publikasjoner og annet forsknings- og undervisningsmateriale som er et resultat av den vitenskapelig ansattes arbeid ved Universitetet i Bergen, vil normalt være opphavsrettsbeskyttet, jf. Åndsverkloven § 1. Den ansatte har da enerett til å fremstille eksemplarer av og tilgjengeliggjøre materialet for allmennheten, jf. Åndsverkloven § 2.

1.4.3 Patenterbare oppfinnelser

Det kan meddeles patent på oppfinnelser som er industrielt anvendbare, som er nye i forhold til hva som var kjent før patentsøknadens inngivelsesdag, og som dessuten skiller seg vesentlig fra dette (har oppfinneshøyde), jf. Patentloven § 1 første avsnitt, jf. § 2 første avsnitt. Gjennom et slikt patent oppnår innehaveren en tidsbegrenset

¹ Ragnar Knoph, *Åndsretten*, 1936 s. 84.

enerett til å utnytte oppfinnelsen. Arbeidsgruppen har ikke funnet grunnlag for å ta opp spørsmålet om ikke-patenterbare frembringelser (se punkt 1.4.7).

1.4.4 Datamaskinprogrammer

Den som frembringer et datamaskinprogram, har opphavsrett til programmet, jf. Åndsverkloven § 1 første avsnitt, jf. andre avsnitt nr 12, forutsatt at programmet er originalt. Opphavsrettsvernet av programmet verner i hovedsak programkoden og variasjoner av denne, men verner derimot ikke programmets underliggende struktur og ideer. Oppfinnelser som utnytter et datamaskinprogram vil etter omstendighetene likevel kunne patenteres, og derigjennom gi enerett til utøvelse av oppfinnelsen, uavhengig av den konkrete utformingen av programkoden.

1.4.5 Databaser

Etter åndsverkloven § 43 første avsnitt har den som frembringer «et formular, en katalog, en tabell, et program, en database eller lignende arbeid som sammenstiller et større antall opplysninger, eller som er resultatet av en vesentlig investering, enerett til å råde over hele eller vesentlige deler av arbeidets innhold ved å fremstille eksemplar av det og ved å gjøre det tilgjengelig for allmennheten». Databasevernet kan etter kravet om «vesentlige investeringer» verne sammenstillingen av både små og store mengder data, forutsatt at vesentlighetskravet er oppfylt.

1.4.6 Fysiske gjenstander

I en del tilfeller vil fysiske gjenstander være gjenstand for eller resultatet av forskning ved universitetet. Arbeidsgruppen har funnet å angi «fysiske gjenstander» vidt, som «ethvert materielt produkt (organisk, uorganisk og biologisk materiale), herunder substanser, organismer, avlinger og materialer».²

Rettigheter til slike fysiske gjenstander skiller seg fra de øvrige rettighetene som omhandles av universitetets rettighetspolitikk, i den forstand at det ikke er snakk om immaterielle rettigheter, men eiendomsrettigheter. Forvaltningen av fysiske gjenstander som brukes ved eller er resultater av forskning, har imidlertid så nær sammenheng med universitetets rettighetshåndtering for øvrig, at det er formålstjenlig å la også disse omfattes av rettighetspolitikken.

² Se tilsvarende, *Politikk for håndtering av immaterielle rettigheter ved Universitetet i Oslo* s. 10.

1.4.7 Øvrige rettigheter

I prinsippet vil enkelte frembringelser som produseres ved et universitet, kunne vernes som varemerke,³ design,⁴ kretsmønster i en integrert krets⁵ eller som fremforetlet plantesort.⁶ Det må imidlertid antas at disse immaterialrettighetene hverken spiller eller vil spille noen vesentlig rolle i UiBs virksomhet i umiddelbar fremtid.

Ut over dette har arbeidsgruppen vurdert hvorvidt UiBs rettighetspolitikk også bør regulere formidling av informasjon som ikke direkte er rettighetsbeskyttet, for eksempel bedriftshemmeligheter og «know how». Regulering av adgangen til å formidle slik informasjon vil kunne innebære at man må legge begrensninger på ansattes handle- og meddelelsesfrihet for eksempel ved avtaler om taushetsplikt, karanteneklausuler ved avslutning av arbeidsforhold ved universitetet o.l., eller ved å definere visse typer informasjon som bedriftshemmeligheter.

Det vil klart nok være situasjoner hvor det behov for å begrense informasjonsstrømmen fra universitetet utad, for eksempel underveis i et forskningsprosjekt. Slik situasjonen er i dag, vil taushetsplikt om slike forhold etter arbeidsgruppens oppfatning i tilstrekkelig grad følge av regler om lojalitet i arbeidsforholdet, eventuelt supplert med særlige bestemmelser om taushet i avtale om samarbeid om et prosjekt. I den grad det er behov for ytterligere regulering av dette, bør dette tas opp på nasjonalt plan, da dette er problemstillinger som ikke er egnet for særskilt behandling på den enkelte institusjon.

1.5 Hvem bør omfattes av universitetets rettighetspolitikk?

Universitetets rettighetspolitikk bør i utgangspunktet gjelde resultater frembrakt både av vitenskapelig ansatte og øvrige ansatte. Som redegjort for ovenfor i punkt 1.4.1, vil universitetets rettigheter til frembringelser skapt av universitetsansatte under arbeidet her i mange tilfeller følge underforstått av arbeidsavtalen. Resultatet av de vitenskapelige ansattes arbeid vil imidlertid stå i særstilling her, fordi den faglige virksomheten som alminnelig utgangspunkt skjer ut fra den ansattes eget valg, og ikke er underlagt noen form for styringsrett eller instruksjonsmyndighet fra arbeidsgiver. Bak dette ligger prinsippet om forskningens og undervisningens frihet, slik dette er slått fast

³ Jf. lov av 3. mars 1961 nr. 4.

⁴ Jf. lov av 14. mars 2003 nr. 15.

⁵ Jf. lov av 15. juni 1990 nr. 27.

⁶ Jf. lov av 12. mars 1993 nr. 32.

i Universitets- og høyskoleloven § 1-5. De generelle prinsipper om rettighetsovergang til arbeidsgiver kan derfor ikke anvendes uten videre på disse ansatte. Behovet for en gjennomgang av forholdet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker når det gjelder immaterielle rettighet, vil derfor som alminnelig regel være størst i forhold til denne gruppen ansatte.

Resultater av andre ansattes arbeid vil i større grad enn hva tilfellet er for vitenskapelig ansatte, være av en slik art og ha en slik tilknytning til den ansattes arbeidsforhold at universitetets rettigheter må anses klarlagt ved de generelle regler i arbeidslivet, uten at det er behov for ytterligere avtaleregulering. Det vil imidlertid kunne være situasjoner hvor også slike ansatte yter en slik selvstendig skapende innsats at dette må anses å falle utenfor ansettelsesområdets kjerneområde, og hvor det derfor vil kunne være behov for særskilt avtale med arbeidsgiver om rettighetsspørsmålet.

Det knytter seg enkelte særlige problemer til studentarbeider og arbeider frembrakt av phd-kandidater som ikke er ansatt ved universitetet. Dette er særskilt behandlet nedenfor i punkt 1.6.3.

1.6 Ulike interesser knyttet til forvaltningen av resultatene av faglig virksomhet ved universitetet

1.6.1 Generelt

Det primære formål ved forskningen ved universitetet er å bidra til kunnskaps- og forskningsfellesskapet, både nasjonalt og internasjonalt. Det er samtidig viktig at UiB forvalter rettighetene til materiale som er frembrakt på universitetet på en slik måte at universitetet ikke mister muligheten til selv å utnytte dette. Viktig er også at som en del av sin samfunnsoppgave plikter universitetet å bidra til innovasjon og nyskapning, gjennom å legge til rette for bedre kommersiell utnyttelse av slike forskningsresultater.

1.6.2 Særlig om forholdet til utenforstående tredjeparter

Forskningen ved universitetet vil i mange tilfeller skje i samarbeid med eller med finansiering fra utenforstående tredjeparter. Dette kan skje ved 1) forskningssamarbeid med norske og utenlandske forskningsinstitusjoner eller andre institusjoner (for eksempel helseforetakene) 2) ekstern finansiering (for eksempel fra NFR eller EU) og 3) oppdragsforskning. Arbeidsgruppen vil ikke her gå inn på de enkelte

problemstillingene som kan være knyttet til slikt samarbeid med utenforstående tredjeparter, men vil nøye seg med å peke på enkelte overordnede problemstillinger.

Ved forskningssamarbeid med utenforstående tredjeparter vil disse kunne opparbeide rettigheter til slike frembringelser som er omhandlet i dette dokumentet. Rettighetene vil da som regel bli et sameie mellom de forskjellige bidragsyterne. Arbeidsgruppen vil her understreke viktigheten av at det inngås avtaler som i tilstrekkelig grad sikrer UiB rett til å utnytte resultatene av forskning som er gjenstand for slikt samarbeid.

Ved avtaler om ekstern finansiering vil ekstern tredjepart i de fleste tilfeller forutsette at rettighetene til resultatet av forskningsprosjektet skal tilfalle enten universitetet eller tredjeparten selv. Arbeidsgruppen vil her understreke at slike avtaler ikke i seg selv binder den enkelte forsker som deltar i det eksternfinansierte prosjektet,⁷ men i en del tilfeller vil ligge som en underforstått forutsetning at slik overdragelse skjer.⁸ Det vil være viktig å unngå at det oppstår uklarhet med hensyn til rettighetsspørsmål ved slikt samarbeid, og arbeidsgruppen vil anbefale at avklaring av rettighetsspørsmål inngår som et fast element ved slik samarbeid. I alle tilfeller skal prinsippene i Åndsverkloven følges og alminnelige prinsipper om akademisk frihet respekteres.

1.6.3 Særlig om student- og stipendiatarbeider

En særlig problemstilling er universitetets rådighet over åndsverk som er frembrakt av studenter og stipendiater, særlig i relasjon til utnyttelse i universitetets egen undervisnings- og forskningsvirksomhet. Dette kan være skriftlige arbeider, i form av for eksempel bachelor-, master- og doktorgradsavhandlinger, eller kunstnerisk eller vitenskapelig produksjon for eksempel i form av film eller oppfinnelser. Som Immaterialrettsutvalget påpeker, har diskusjonen om dette først og fremst dreid seg om utlån av studenters hovedfagsoppgaver, men det har også vært reist spørsmål om universitetets adgang til å gjøre datamaskinprogrammer som studenter utvikler, typisk som ledd i et hovedfagsarbeid, tilgjengelig for andre i undervisnings- og forskningsøyemed.⁹

⁷ Se «Opphavsrettslige problemer ved universitetene og høyskolene», *CompLex* 1/04 s. 191.

⁸ Se «Opphavsrettslige problemer ved universitetene og høyskolene», *CompLex* 1/04 s. 192.

⁹ Se «Opphavsrettslige problemer ved universitetene og høyskolene», *CompLex* 1/04 s. 205.

Det rettslige utgangspunktet er at studenter og phd-kandidater innehar rettighetene til det de frembringer som en del av studiet, det være seg åndsverk, patenterbare oppfinnelser eller rettslig vernede databaser. Universitetets utnyttelse av slike frembringelser forutsetter derfor avtale med studentene og stipendiatene.

Det er eksempler på at en ved opptak på bachelor-, master- eller doktorgradstudier krever at studenten eller kandidaten fraskriver seg rettighetene til resultatet av arbeidet frembrakt under studiet. Dette gjøres til dels gjennom generelle studiereglement, noe som innebære at en slik rettighetsfraskrivelse setter som vilkår for opptak på vedkommende studium eller doktorgradsprogram. Dette vil i så fall være et ulovlig inngrep i retten til utdanning. Også i situasjoner der overdragelse av rettigheter skjer ved en individuell avtale, vil slik rettighetsfraskrivelse bare kunne aksepteres i helt spesielle situasjoner.¹⁰ Som alminnelig regel verken kan eller bør det stilles som forutsetning for opptak på et utdanningsprogram, at studentene eller kandidatene fraskriver seg rettigheter til opphavsrettsbeskyttet materiale som produseres i forbindelse med studiet.

Enkelte bachelor- og masterprosjekter er mer ressurskrevende enn andre, gjennom utnyttelsen av kostbart utstyr ved universitetet, for eksempel ved produksjon av film. Utgangspunktet i slike tilfeller må også her være at studenten skal kunne ta en bachelor- eller mastergrad uten å måtte frasi seg rettigheter til egne arbeider. Ved enkelte prosjekter som er spesielt ressurskrevende for universitetet, for eksempel ved at de krever innkjøp eller leie av spesielt utstyr, må man likevel kunne kreve at studenten samtykker til å gi universitetet visse rettigheter ved en eventuell senere kommersialisering av resultatet. Forutsetningen må imidlertid være at studenten alternativt kan gjennomføre bachelor- eller mastergradsstudiet ved et annet, mindre ressurskrevende, prosjekt.

Stipendiatene er, i motsetning til studentene, ansatt ved universitetet med det formål å skrive en doktoravhandling. Dette gjør at man her nok må godta en noe større grad av rettighetsoverføring for doktoravhandlingene enn hva tilfellet er for studentarbeider. Kravet om at en doktorgradsavhandling skal kunne inngå som en del av fagets vitenskapelige litteratur tilsier at disse skal være offentlig tilgjengelige, også for phd-kandidater som ikke er ansatt ved universitetet.

¹⁰ Se «Opphavsrettslige problemer ved universitetene og høyskolene», *CompLex* 1/04 s. 206 ff.

Man kan imidlertid ikke gå så langt som å stille som forutsetning for opptak på doktorgradsprogrammet verken for tilsatte stipendiater eller ekstern finansierte at kandidatene overfører alle rettigheter til avhandlingen til universitetet. Ut fra hensynet til offentlig tilgjengelighet og kritiserbarhet må man imidlertid kunne kreve at phd-kandidatene, uavhengig av om de er ansatt ved universitetet eller ikke, samtykker til elektronisk publisering etter at avhandlingen er antatt til disputas.

En særlig problemstilling i forholdet mellom henholdsvis student og stipendiat og veileder er hvem som skal krediteres ved publisering av arbeider studenten og stipendiaten har frembrakt.¹¹ Arbeidsgruppen mener at i lys av det avhengighetsforhold som gjerne foreligger mellom veileder og student, må det påligge universitetet å gjøre studentene og stipendiatene uttrykkelig oppmerksom på «Vancouverreglene» om kravene for å kunne stå som medforfatter, og hvilke konsekvenser disse har for hvordan man krediterer andre ved publisering, samt sørge for at disse blir fulgt. (se nærmere om disse under punkt 2.2).

2 Publisering

2.1 Generelt

Forskning er, ved siden av undervisning og formidling, universitetets hovedoppgave, og den virksomhet som skal ligge i bunnen for alle andre funksjoner. Det er i universitetets og samfunnets interesse at resultatene av vitenskapelig ansattes arbeid i så stor grad som mulig blir gjort tilgjengelig for både forskerfellesskapet og allmennheten. Det ligger i dette at kommersiell utnyttelse av forskningsresultater må være en biaktivitet, og at slik virksomhet må skje på en måte som ikke kommer i konflikt med universitetets plikt til å formidle sine forskningsresultater og grunnlaget for disse, jf. universitets- og høyskoleloven § 1-3 bokstav d. De ansatte selv vil også som normalt ha en sterk interesse i å publisere resultatene av egen forskning. Det må derfor være en målsetting og forpliktelse for universitetet til å søke å legge til rette for publisering av ansattes forskningsresultater.

Den store vekt som legges på de ansattes rett til publisering kommer til uttrykk blant annet i Arbeidstakeroppgiftsloven § 6 tredje avsnitt, der det angis at vitenskapelig ansatte ved universitet og høyskoler etter melding til arbeidsgiver, har rett

¹¹ Se «Opphavsrettslige problemer ved universitetene og høyskolene», *CompLex* 1/04 s. 213.

til å publisere en patenterbar oppfinnelse, selv om dette fører til at oppfinnelsen taper sin nyhet og derfor ikke kan patenteres. Forskerens ønske om å formidle forskningsresultater til vitenskapssamfunnet og verden for øvrig er med andre ord gitt prioritet i kollisjon med kommersialiseringsinteresse som kan tilsi hemmelighold. Dette bør være (og praktiseres i dag) som normgivende retningslinjer for kommersialisering av alle typer forskningsresultater.

Publisering behøver ikke nødvendigvis skje i kommersiell form i trykt eller elektronisk bok eller tidsskrift, det kan også benyttes åpen tilgjengeliggjøring på Internett (såkalt Open Access). Dette er i hovedsak enten publisering i åpent tilgjengelige elektroniske tidsskrifter eller egenarkivering på universitetet i åpne, nettbaserte forskningsarkiv.

Forskningsutvalget ved UiB vedtok den 10. mars 2009 prinsipper for en policy for økt tilgang til forskningsresultater, der det foreslås at avlevering til og tilgjengeliggjøring i en felles forskningsbase skal være obligatorisk for forskere ved UiB når disse publiserer fagfellevurderte artikler. Dersom publisering skjer i et tidsskrift som ikke tillater slik arkivering og tilgjengeliggjøring, og forfatteren ikke får slik tillatelse fra utgiver etter forespørsel, kan vedkommende likevel fritas fra kravet om egenarkivering. Innstillingen skal senere behandles av Universitetsstyret, og det er forutsatt at UiB skal sette i gang et arbeid for å fastsette kriterier for hva, og hvordan, innlevert materiale skal tilgjengeliggjøres. Arbeidsgruppen vil i det vesentlig slutte seg til forskningsutvalgets anbefaling.

En særegen form for publisering er tilgjengeliggjøring av datamaskinprogrammer under såkalte åpne programvarelisenser (Open Source). Ved bruk av slike lisenser blir ikke programmet bare gjort tilgjengelig for allmennheten; mottaker av programmet gis, på visse vilkår, også vide tillatelser til å bruke, bearbeide og gjøre programmet tilgjengelig for allmennheten både i opprinnelig og i endret form, samtidig som programmets kildekode gjøres tilgjengelig. Bruk av slike lisenser i forskningssammenheng vil ikke bare gjøre forskningsresultatene som ligger i programmene lettere tilgjengelig, men kan også legge grunnlag for utvikling av forskningsverktøy som ikke ville ha blitt utviklet dersom slike tillatelser ikke hadde blitt gitt. Hensynet til publiseringsfriheten tilsier videre at vitenskapelige ansatte bør kunne «publisere» sine arbeider gjennom å gjøre dem tilgjengelig under slike åpne programvarelisenser, selv om det vanskeliggjør en eventuell senere kommersialisering

av programmet, jf. løsningen på den parallelle konflikten ved patenterbare oppfinnelser i Arbeidstakeroppfinnelsesloven § 6 tredje avsnitt. Uavhengig av den opphavsrettslige vurderingen av dette spørsmålet, bør universitetet ikke motsette seg at vitenskapelig ansatte tilgjengeliggjør programmer som er frembrakt i arbeidet under åpne programvarelisenser.¹²

2.2 Kreditering

Et særlig spørsmål som oppstår ved publisering av vitenskapelige arbeider, er hvem som skal krediteres ved publiseringen. Opphavsmannen til et åndsverk har etter Åndsverkloven § 3 første avsnitt «krav på å bli navngitt slik som god skikk tilsier». Her er det et viktig poeng at det bare er den eller de som har bidratt med original, skapende innsats til verkets *utforming* som kan anses som opphavsmenn til dette. Den som har bare bidratt med ideer, forskningsresultater, økonomisk eller praktisk bistand og lignende, kan ikke anses som opphavsmann til verket.

Rett til navngivelse ved publisering kan imidlertid følge av andre regler. Et eksempel på et slikt regelsett er de såkalte «Vancouverreglene»¹³ som oppstiller tre vilkår for å bli kreditert som forfatter av en publisert artikkel i artikkelens byline. Forfatteren må 1) vesentlig bidra til innhenting av data eller analyse og tolkning av innhentede data som ligger til grunn for artikkelen og til utformingen av denne; 2) skrive utkast til artikkelen eller omarbeide artikkelen på sentrale punkter og 3) godkjenne artikkelen for publisering. Bidragsytere som har bidratt til artikkelen på andre måter, men uten å oppfylle de tre vilkårene, skal i stedet krediteres utenfor byline i en egen del av artikkelen.

«Vancouverreglene» gjelder etter sitt innhold bare ved publisering i biomedisinske tidsskrifter, men disse prinsippene er i ferd med å få karakter av forskningsmessig etiske retningslinjer som legges til grunn på alle fagfelt.¹⁴

¹² Se tilsvarende i *Politikk for håndtering av immaterielle rettigheter ved Universitetet i Oslo* s. 14.

¹³ Uniform Requirements for Manuscripts Submitted to Biomedical Journals, sist oppdatert i oktober 2008, som er tilgjengelig på <http://www.icmje.org/>.

¹⁴ Se i samme retning, *Etiske regler for Universitetet i Bergen* punkt 7, der det forutsettes at Vancouverreglene skal legges til grunn ved publisering i biomedisinske tidsskrifter, men at man ved publisering i andre tidsskrifter skal sørge for "rimelig tydeliggjøring av forfatterstatus".

3 Universitetets bruk av resultatene av ansattes arbeid i undervisning

3.1 Ansattes undervisningsopplegg og undervisningsmateriale

Som en del av sitt ansettelsesforhold ved universitetet produserer vitenskapelig ansatte større mengder materiale til bruk i undervisningen. Eksempler på slikt materiale kan være oppgaver til bruk i undervisningen og annet generelt undervisningsmateriale, Power Point-presentasjoner til bruk i forelesninger, disposisjoner for utdeling til studentene, og lyd- og filmopptak av forelesninger. Bruk av slikt materiale i vanlig undervisning vil normalt anses å innebære både tilgjengeliggjøring og eksemplarframstilling av materialet, dersom det fremstilles kopier, jf. åndsverkloven § 2.

Universitetet må i kraft av ansettelsesforholdet anses å ha tillatelse til utnyttelse av materialet i forbindelse med undervisning som den ansatte utfører som ledd i sitt ansettelsesforhold der. Oftest er det den ansatte selv som står for utnyttelsen, for eksempel i forbindelse med egne forelesninger. Spørsmålet om universitetets rett til undervisningsmateriale oppstår først og fremst der den ansatte slutter ved universitetet eller opphører å undervise i fagene han har utarbeidet undervisningsmateriale for.

Utgangspunktet må her være at universitetet ikke alene i kraft av ansettelsesforholdet har fått overdratt noen fullstendig rett til materialet. Universitetet kan for eksempel ikke nekte den ansatte å utnytte materiale han eller hun selv har utarbeidet, ved en annen institusjon. Spørsmålet blir dermed om universitetet har fått overdratt en begrenset rett til også selv å utnytte materialet, uten opphavsmannens medvirkning og kontroll.

Her må det sondres mellom materiale som ansatte har utarbeidet for bruk i undervisningen mer generelt – altså også for andre brukere - og materiale som ansatte har utarbeidet med sikte på egen fremføring, typisk opplegg for egne forelesninger. Universitetet vil gjerne måtte anses å ha fått overdratt rett til utnyttelse av materiale som er utarbeidet til generell bruk. Her mangler den tette tilknytning mellom opphavsmann og fremførelse som ellers kan tilsi at dette anses som en personlig rettighet for ham eller henne. Det normale vil imidlertid fortsatt være at undervisningsopplegg er noe den ansatte utarbeider som et personlig faglig prosjekt med sikte på egen fremføring, og at slikt materiale ikke er ment for utnyttelse av andre enn den ansatte selv.

Ved utarbeidelse av større undervisningsopplegg, for eksempel programmer, multimediamateriale og film, kan derimot universitetets rett til materialet i en del tilfeller følge av måten undervisningsmaterialet er blitt til på – den ansatte er for eksempel ansatt eller frikjøpt fra undervisningsplikt med det formål å arbeide med dette. I slike tilfeller bør det imidlertid utformes konkrete avtaler for å skape klarhet i rettighetsforholdene.

3.2 Opptrykk av ansattes artikler i kompendier m.v.

Universitetets utnyttelse av ansattes faglitterære produksjon, for eksempel ved opptrykk i kompendier og kopiering for utdeling i undervisningen, vil som alminnelig utgangspunkt innebære en utnyttelse som krever samtykke fra rettighetshaver. Slikt samtykke har universitetet per i dag innhentet gjennom avtaler om avtalelisens med flere rettighetshaverorganisasjoner (deriblant Kopinor). Etter det arbeidsgruppen kjenner til pågår det nå forhandlinger mellom Universitets- og høyskolerådet om også å utvide Kopinor-avtalen til å gjelde digital utnyttelse av verk i undervisningen.

UiBs vederlag til Kopinor tar utgangspunkt i antall studenter og ansatte, som ganges med en vederlagssats som justeres årlig. Vederlaget for ansatte betales av universitetet sentralt, mens vederlaget for studentene fordeles på fakultetene etter antall studenter. For tiden betaler UiB årlig i overkant av 6 millioner kroner i vederlag til Kopinor.

Det karakteristiske ved avtalelisenser er at avtalen – som inngås mellom universitetet og en representativ rettighetshaverorganisasjon – også er bindende for rettighetshavere som ikke er medlem av rettighetshaverorganisasjonen. Disse må finne seg i at deres verk blir utnyttet innenfor de rammer og til de priser som avtalen fastsetter, uten at de selv får noen form for godtgjørelse for dette. I forhold til utenforstående rettighetshavere, er avtalen om avtalelisens med andre ord en tvangslisens og en avståelse av rettighet til vedkommende organisasjon.

Slike avtalelisensordninger er imidlertid ikke til hinder for at universitetet klarer utnyttelse av materialet direkte med rettighetshaverne. Dette har som konsekvens at dersom universitetet inngår avtaler om utnyttelse av visse typer materiale direkte med

rettighetshaverne, vil utnyttelse av slikt materiale ikke kunne inngå i grunnlaget for beregning vederlag etter avtalelisensen.¹⁵

Arbeidsgruppen vil her nøye seg med peke på muligheten universitetet har til å inngå slike avtaler med sine ansatte, enten gjennom konkrete avtaler eller som del av den generelle arbeidsinstruksen. Slike avtaler kan begrenses til for eksempel opptrykk av materiale til bruk i undervisningssammenheng, der materialet ikke er lett tilgjengelig på annet vis. Dette vil kunne redusere det vederlag universitetet må betale til Kopinor for utnyttelse av materiale som er frembrakt av universitetets ansatte gjennom deres arbeid ved universitetet, og ved avtale mellom institusjonene kan man også utforme regler om fri bruk i undervisningsøyemed ved alle institusjoner som går inn under Universitets- og høyskoleloven. Arbeidsgruppen har imidlertid ikke foretatt noen beregning av hvor store utgiftsbesparelser som er mulig å oppnå ved en slik modell, eller om dette er noe UiB bør ta sikte på.

4 Universitetets bruk av resultatene av ansattes arbeid i forskningsøyemed

Det er en overordnet forutsetning for universitetets virksomhet at forskningsresultater og i rimelig omfang også underlagsmaterialet for disse, skal være tilgjengelig for andre i forskningsøyemed. Den omstendighet at forskningsresultater ofte er vernet som immaterielle rettigheter, vil som utgangspunkt ikke forhindre at disse resultatene kan anvendes i forskningsøyemed, fordi den generelle kunnskapen som ligger bak i alle tilfelle skal være fritt tilgjengelig. Hvis forskningsresultater er frembrakt i samarbeid med utenforstående tredjeparter, kan det her oppstå særlige problemer. Her kan det oppstå spørsmål om utnyttelse av informasjonen som for eksempel ligger i databaser, krever samtykke fra utenforstående (se nærmere nedenfor under punkt 5.5). For å sikre at UiB skal kunne utnytte databasen i forskningsøyemed, er det da nødvendig at universitetet i forkant av eller så tidlig som mulig i prosjektet, sikrer seg rett til slik anvendelse gjennom avtaler med sine ansatte og eventuelle utenforstående tredjeparter.

Når det gjelder fysiske gjenstander som er frembrakt med universitets ressurser eller på annen måte er samlet inn eller blitt til gjennom universitetets virksomhet, er arbeidsgruppen av den oppfatning at disse må anses som UiBs eiendom så langt dette

¹⁵ Se «Opphavsrettslige problemer ved universitetene og høyskolene», *CompLex* 1/04 s. 82.

ikke er eller vil komme i konflikt med inngåtte avtaler eller andres rettigheter, for eksempel pasienters rettigheter knyttet til blodprøver, vevsprøver mv.

Samtidig må forskere som har bidratt til å frembringe slikt forskningsmateriale, ha rett til livslang tilgang til slikt materiale og til å utnytte dette. På samme måte bør forskere ved UiB, i samsvar med etablerte sedvaner og i tråd med prinsippet om etterprøvbare forskningsresultater, stå fritt til å dele forskningsresultater i form av fysiske gjenstander med kolleger ved andre institusjoner. Ved publisering i enkelte vitenskapelige tidsskrifter, vil forfatterne etter tidsskriftenes avtalepraksis måtte forplikte seg til å dele slike gjenstander.

Arbeidsgruppen legger til grunn at forskere ved UiB bør kunne avgi fysiske gjenstander som er universitetets eiendom med følgende begrensninger: 1) Noe av gjenstanden skal være igjen på Universitetet i Bergen, dvs. man skal normalt ikke tømme kilden; 2) mottaker skal ikke videreformidle materialet til tredjepart uten UiBs godkjenning; 3) fysiske gjenstander kan bare gis bort til forskningsformål, bortgivelse til kommersielle forhold krever særlig avtale; 4) forskeren skal innhente undertegnet avtale om bruken av det utleverte materiale (Material Transfer Agreement) fra mottaker før utsendelse.¹⁶

5 Særlige spørsmål knyttet til kommersialisering av resultatene av universitetsansattes arbeid

5.1 Innledning

Ved spørsmål knyttet til universitetets rett til å overta resultatet av universitetsansattes arbeid med sikte på kommersialisering, må det sondres mellom to typer av frembringelser. På den ene siden har man faglitterær produksjon og for så vidt kunstnerisk produksjon. Slik produksjon er i stor grad noe den enkelte forfatter eller kunstner står for alene, eller sammen med noen få andre, og innebærer normalt ganske begrenset bruk av universitetets ressurser. Den tradisjonelle oppfatningen har vært at i den grad det er interessant å kommersialisere resultatet av slikt arbeid, for eksempel i form av lærebøker, er dette en rett for den ansatte selv. Økonomiske gevinster av slik kommersialisering tilfaller den enkelte forfatter.

¹⁶ Se tilsvarende, *Politikk for håndtering av immaterielle rettigheter ved Universitetet i Oslo* s. 13.

På den annen side har man mer «industrielle» rettigheter, som patenterbare oppfinnelser, datamaskinprogrammer og databaser. Som en del av sin samfunnsoppgave plikter universitetet her å bidra til innovasjon og nyskapning, gjennom å legge til rette for bedre kommersiell utnyttelse av slike forskningsresultater. Arbeidsgruppen mener at det er riktig å trekke en slik grense mellom faglitterære frembringelser og mer «industrielle» frembringelser, og vil følge opp dette i det videre, slik at punkt 5 i hovedsak vil konsentrere seg om de «industrielle» rettighetene. Arbeidsgruppen vil samtidig understreke at hensynet til kommersialisering i universitetssammenheng alltid skal være underordnet de grunnleggende universitetsverdiene knyttet til fri forskning og publisering og formidling av forskningsresultater.

5.2 Kommersialisering av faglitterære publikasjoner og undervisningsmateriale

Som det er gitt uttrykk for ovenfor i punkt 5.1, mener arbeidsgruppen at universitetet som alminnelig regel verken kan eller bør kunne gripe inn i sine ansattes adgang til å publisere sin faglitterære produksjon. Unntak fra dette vil i første rekke være aktuelt når det er tale om særlig tilrettelagt undervisningsmateriale der universitetet har lagt ned betydelige ressurser i produksjonsprosessen. Dette er særlig aktuelt for digitale undervisningsopplegg. I den grad slikt materiale kan utnyttes kommersielt utenfor universitetet, typisk ved andre utdanningsinstitusjoner, bør rettighetsforholdene til materiale avklares mellom universitetet og de ansatte gjennom avtale.

5.3 Kommersialisering av patenterbare oppfinnelser

I Arbeidstakeroppfinnelsesloven § 4 første avsnitt er det fastsatt at dersom ansatte ved universitetet «som har forsknings- eller oppfinnervirksomhet som sine vesentligste arbeidsoppgaver [har] nådd fram til en oppfinnelse ved utførelsen av disse oppgave[ne] eller en oppfinnelse [er] resultat av en nærmere angitt oppgave som en arbeidstaker er blitt pålagt i sin tjeneste, kan [universitetet som arbeidsgiver] kreve retten til oppfinnelsen helt eller delvis overført til seg». Den ansatte som gjør en slik oppfinnelse «skal uten unødig opphold gi arbeidsgiveren skriftlig melding om dette med opplysning om hva oppfinnelsen består i».

Dersom universitetet som arbeidstaker utnytter denne retten til å få oppfinnelsen overdratt til seg, har oppfinneren krav på «rimelig godtgjøring» etter

Arbeidstakeroppfinnelsesloven § 7 første avsnitt. UiB tar her utgangspunkt den såkalte «Princeton-modellen», der inntekter ved kommersialisering av oppfinnelser fordeles med 1/3 til oppfinnerne, 1/3 til universitetet og 1/3 til det forskningsmiljø oppfinnelsen springer ut av, såfremt ikke særlige hensyn tilsier en annen fordeling. Arbeidsgruppen er av den oppfatning at denne modellen bør videreføres.

5.4 Kommersialisering av datamaskinprogrammer

Datamaskinprogrammer er som nevnt opphavsrettslig beskyttet etter åndsverkloven § 1 første avsnitt, jf. andre avsnitt nr 12. Opphavsretten til programmet oppstår i første omgang bare hos fysiske personer. Dersom universitetet som arbeidsgiver skal ha rett til å utnytte opphavsretten, må det derfor skje en overdragelse. Åndsverkloven § 39 g oppstiller imidlertid en regel om at opphavsretten til datamaskinprogrammer som er ”skapt av en arbeidstaker under utførelsen av oppgaver som omfattes av arbeidsforholdet eller etter arbeidsgivers anvisninger”, går over til arbeidsgiver dersom ikke annet er avtalt. Som det påpekes i *Politikk for håndtering av immaterielle rettigheter ved Universitetet i Oslo*, er det ikke i alle henseender avklart hvor langt denne bestemmelsen rekker i forhold til vitenskapelig ansatte.¹⁷

Ansatte som frembringer datamaskinprogrammer, har meldeplikt til universitetet om dette, dersom programmet er del av en oppfinnelse som potensielt er patenterbar, jf. Arbeidstakeroppfinnelsesloven § 5. UiB har fastsatt meldeplikt til Bergen Teknologioverføring (vedlegg 5) for datamaskinprogrammer som har et kommersielt potensial, og rett for universitetet til å overta rettigheter til slike programmer i tråd med Åndsverkloven § 39 g. Dette praktiseres i samsvar med prinsippene i Arbeidstakeroppfinnelsesloven, herunder forskernes rett til fritt å publisere sine egne resultater (se nærmere om såkalt Open Source i punkt 2.1).

Arbeidsgruppen har under arbeidet med forslaget hatt et møte med professor ved Matematisk Institutt, Petter Bjørstad. I forkant av møtet utarbeidet Bjørstad også et notat som svar på spørsmål i et notat fra arbeidsgruppen. Disse notatene er vedlagt forslaget (vedlegg 6 og 7).

Bjørstad fremhever i notatet og i møtet med arbeidsgruppen for at muligheten for kommersialisering av programmer som utvikles ved universitetet gjerne oppstår tilfeldig, som et biprodukt av andre frembringelser. Han påpeker at kommersialisering

¹⁷ Politikk for håndtering av immaterielle rettigheter ved Universitetet i Oslo s. 15 punkt 3.3.6.

av programvare utviklet ved universitetet i en tidlig fase i de fleste tilfeller vil være helt avhengig av deltakelse fra de som har vært med å utvikle programmet. Muligheten for et økonomisk utbytte vil da være et vesentlig incentiv for å bidra til slik kommersialisering. Han understreker også viktigheten av pragmatisme med hensyn til hvem som anses rettighetshavere til slike programmer i en tidlig fase, og at et for stort fokus på eierskap kan velte prosjekter som det ellers ville ha vært mulig å kommersialisere.

Arbeidsgruppen anbefaler at den nåværende praksis ved UiB hva angår kommersialisering av datamaskinprogrammer opprettholdes, idet vi samtidig viser til Bjørstads synspunkter om hvordan dette bør praktiseres.

5.5 Kommersialisering av databaser

Som ved andre immaterialrettigheter, kan rett til å forføye over en database som alminnelig utgangspunktet bare oppstå hos enkeltpersoner. Der databasen er ”resultatet av en vesentlig investering”, jf. Åndsverkloven § 43 første avsnitt, oppstår retten imidlertid hos den som har foretatt investeringen. I vår sammenheng vil en slik vesentlig investering i de fleste tilfeller komme fra universitetet, slik at UiB allerede fra frembringelsen av har rettighetene til databasen.

Databaser kan likevel være bygget opp eller frembrakt på en slik måte at ansatte eller utenforstående tredjeparter også har rettigheter til delelementer av innholdet i denne. For å sikre at UiB skal kunne utnytte databasen til kommersielle formål, er det derfor nødvendig at universitetet i forkant av prosjektet sikrer seg rettighetene til anvendelse av slike delelementer gjennom avtaler med sine ansatte og eventuelle utenforstående tredjeparter.

Arbeidsgruppen mener at UiB på bakgrunn av sine rettigheter i databaser som er frembrakt på grunnlag av en investering fra universitetets side, vil kunne oppstille en meldeplikt for ansatte som planlegger kommersialisering av slike databaser. Det praktiseres i dag meldeplikt til BTO for databaser som har et kommersielt potensial. Arbeidsgruppen anbefaler at man fortsetter denne praksis og i tillegg vurderer om man bør innføre et sentralt system for registrering av alle databaser ved Universitetet i Bergen.

5.6 Kommersialisering av fysiske gjenstander

Som redegjort for ovenfor i punkt 4 må fysiske gjenstander som er frembrakt med universitetets ressurser eller på annen måte er samlet inn eller blitt til gjennom universitetets virksomhet, anses som UiBs eiendom så langt dette ikke er eller vil komme i konflikt med andres rettigheter. På grunnlag av denne eiendomsretten vil universitetet kunne pålegge ansatte som planlegger kommersialisering av slike gjenstander, meldeplikt om dette. Arbeidsgruppen vil imidlertid anbefale at en slik meldeplikt klargjøres i arbeidsavtale eller reglement.

Hvis slik kommersialisering foretas, vil det på samme måte som ved kommersialisering av immaterielle rettigheter kunne oppstå spørsmål om inntektsfordeling mellom dem som har frembrakt det fysiske materialet, universitetet, og eventuelt det forskningsmiljø frembringelsen har skjedd i. Praksis er her at man i utgangspunktet følger den tredeling som praktiseres ved inntektsfordeling som følge av kommersialisering av andre resultater (se ovenfor punkt 5.3.). Arbeidsgruppen vil anta at dette også bør være hovedmodellen i fremtiden.

6 Arbeidsgruppens anbefaling

Arbeidsgruppen anbefaler at det utarbeides regler for rettighetshåndtering ved UiB i overensstemmelse med de synspunkter som har kommet til uttrykk for ovenfor. Slike regler bør komme til uttrykk i generelle reglement, samt i konkrete avtaler der dette er nødvendig. Det bør videre foretas en gjennomgang av eksisterende regler og standardavtaler for å bringe disse i samsvar med disse prinsippene. Arbeidsgruppen anbefaler samtidig at man fortssetter samarbeidet med andre institusjoner med sikte på å komme frem til felles retningslinjer for slik rettighetshåndtering.

Vedlegg:

1. Styresak 08/63
2. Justert styrevedtak
3. Felles brev fra Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening og Forskerforbundet, 6.6.08
4. Professor Torvunds notat vedlagt brev i vedlegg 3, om kommentarer til forslaget fra arbeidsgruppen nedsatt av NFR
5. Notat 15. 01. 09 om innmeldte ider til BTO, og Notat 11.02.09 om arbeidsprosesser i BTO)
6. Notat fra arbeidsgruppen til professor Petter Bjørstad av 6. februar 2009
7. Notat fra professor Petter Bjørstad av 10. februar 2009